

KÖNYVSZEMLE

Gyökér Róbert
Urbán törzsek vagyunk
Önszerveződő kisközösségek a posztmodern korban

A posztmodernitás egyre növekvő irodalmában kevesen írnak a témáról olyan rokon-szenves természetességgel, mint Gyökér Róbert. Az *Urbán törzsek vagyunk* egyszerre szól a társadalomelmélet iránt fogékony olvasónak és annak, aki egyszerűen csak érteni szeretné az alulról szerveződő közösségek, szubkulturák világát. Gyökér Róbert könyve tehát nem csak imponáló elméleti anyagot mozgató szöveg: a szerző a posztmodern fordulat után létrejövő önszerveződő kisközösségek világába kalauzolja az olvasót. Kíváncsi arra, hogyan reagálnak ezek a csoportok a modernitás univerzális rendjére, és miképp fonódik össze bennük a globális és a lokális élményvilág.

Gyökér könyve tulajdonképpen kettős tükör: egyik oldalán a posztmodern társadalomelmélet, a másikon négy nagyon is valóságos kisközösség – sámánnök, technokollektíva, mentorprogram és ökofalu – néz vissza ránk.

Gyökér abból indul ki, hogy a modernitást nem lehet egyszerűen „elhagyni”: a posztmodern nem váltja le, inkább kibővíti, miközben új értékrendek és életmódok születnek. Gyökér Róbert érvelésében a modernitás kitermelt válságjelenségei – a haladásba vetett hit kifulladására, a növekedési paradigma tarthatatlansága és a társadalmi élet szféráinak szétválása – tovább élnek a posztmodern korban, de új tapasztalatokkal keverednek. A szerző Habermas nyomán felidézti, hogy a tudomány, a morál és a művészet különválása felszabadította ugyan a bennük rejlő kreatív potenciált, de megbontotta a társadalmi kommunikáció struktúráját.

Az ismeretelméleti következményeket tárgyalva Gyökér azt hangsúlyozza, hogy a modern technológia egyszerre a tudomány diadala és fenyegető árnyéka: a technológia a természet uralásának eljárása, de a tudomány elvtelen kiterjesztése a környezet leigázásához és embertelen racionalizmushoz vezet. A modernitás válsága megrendíti az egyenlőség eszméjét is: a társadalmi kapcsolatok, a hatalom struktúrái és a humanizmus univerzális nyelve gyakran eltakarja az előjogokat. A fejezet kitér a környezeti válságra, valamint a háborúk és világjárványok új, komplex formáira. Mindezek alapján a szerző arra a következtetésre jut, hogy a posztmodern fordulat nem rombolás, hanem annak felismerése, hogy a világ heterogén és bizonytalan; az objektív valóságba vetett hit helyett reflexív, több nézőpontú megközelítésekre és fenntartható gondolkodásra van szükség. A könyv egyik nagy erőssége, hogy a posztmodern elméletet közérthetően találja, így a posztmodern témában kevésbé jártas olvasók is követni tudják.

Gyökér szerint a hagyományos érték kutatások modelljei túlzottan statikusak, lineárisan írják le a kulturális átalakulást, és nem számolnak a különböző korszakok együttes jelenlétével. Ezt ellensúlyozandó saját tipológiát javasol: a közösségek értékeit nem előre meghatározott kategóriák, hanem a mindennapokban megélt *kölcsönviszonyok rendszere* szerint vizsgálja – például miként viszonyulnak a tagok a természethez, a hagyományhoz, a szellemiséghez vagy a nemek közötti szerepekhez.

Gyökér részt vevő megfigyelésre, félig strukturált és életútinterjúkra épít, s azokat tematikus analízissel és a hermeneutikai kör stratégiájával dolgozza fel. A *tematikus analízis* rugalmas technika, amely motívumok felismerésére és interpretálására szolgál. A *hermeneutikai kör* az értelmezés dialógusára utal: a kutató előfeltevései és a terepen szerzett tapasztalatok kölcsönösen módosítják egymást. Ez az önreflexív, nem pozitivistá hozzáállás legitimálja, hogy a könyvben megjelenő történetek nem „objektív” adatok, a kutatók a közösségek tagjaival készített interjúkból indulnak ki.

Az értelmezéshez a szerző új kategóriát vezet be: ez a *kölcsönviszonyok rendszere*. A közösségek értékeit nem előre adott skálák szerint veti össze, hanem azt vizsgálja, hogyan viszonyulnak a természethez, a spiritualitáshoz, a gazdasági és nemi szerepekhez, és hogy a közösségek tagjai miként beszélnek erről. Az így feltárt értéktérkép árnyalt és empirikusan gazdag. Az olvasó a könyv végére ráébred: a posztmodern nem egyenlő a kaotikus „minden mindennel keveredik” érzéssel, hanem élő, összefonódó értékrendek dinamikája és teremtő gyakorlatok egymásmellettsége.

Négy esettanulmány teszi kézzelfoghatóvá a posztmodern közösséget. A Concordantia Carpatiensis egy 2009-ben alakult urbánus sámánői közösség, amely a Pannon-medence harmóniáját és a női minőség újjáélesztését tűzi ki célul; rítusaik kunyhószertartásokra és dobolásra épülnek, a természethez és az online térhez egyszerre kötődnek. A Davoria a magyar freetekno kollektívája, ingyenes bulikkal és antikommerciális ethosszal. A Láthatatlan Iskola mentorprogramként átmeneti otthonokban élő gyerekek tanulását támogatja. A Nyimi Öko Közösség egy ökofalu, ahol a közösen birtokolt földterületen biogazdálkodást folytatnak, és a tagságot szigorú felvételi feltételekhez kötik. Az esettanulmányokból kirajzolódik, hogy tradíció, modernitás és globalizáció elemei sajátosan fonódnak össze a posztmodern mindennapokban.

A kötet a posztmodern értékrendek körül szerveződő közösségek kölcsönviszonyait vizsgálja, és elméleti szempontból illeszkedik az elmúlt évtizedek trendjébe, amely ezen értékek előretörését mutatja be, ez a momentum azonban mintha elmúlni látszana. Ennek emblematikus példája az empirikus érték kutatások klasszikusának, Ronald Inglehartnak egy késői munkája a kulturális visszacsapásról: a korábban feltartóztatatlannak képzelt posztmateriális átalakulás mára visszafordulni látszik. A posztmodern közösségek így inkább zárványoknak tűnnek, semmint általános trendnek.

Mindez nem von le Gyökér Róbert könyvének értékeiből. A harmóniát kereső sámánnők, a szabadságot ünneplő technorajongók, az önkénteskedő mentorok

és az ökofalusiak történetei jelzik, hogy a posztmodern elvek mentén szerveződő kisközösségek léteznek, értékviláguk izgalmas, a jelenség fontos.

Az *Urbán törzsek vagyunk* ambiciózus vállalkozás. A kötet azért egyedülálló, mert a posztmodern elméletet, a módszertani reflexiót és a tereptapasztalatot egyszerre teszi hozzáférhetővé. Erénye, hogy a fogalmakat közérthető módon rendezi el, a négy közösség pedig izgalmas ablakot nyit a spiritualitás, a zenei ellenkultúra, a civil önségítés és az ökofalvak világába.

A *kölcsönviszonyok rendszere* még tovább finomítható, és a konfliktusokról vagy hatalmi viszonyokról is olvasnánk, de ezek nem csökkentik a munka értékét. A fejezetek mozaikszerűen illeszkednek egymáshoz, akárcsak a bemutatott életvilágok, így a kötet jó kiindulópont mindazok számára, akik a posztmodern értékrendek és közösségi formák változásait vizsgálják. A szerző empirikus érzékenysége és elméleti tudása összeköti a társadalomtudományt a mindennapi tapasztalattal. A kötet egyszerre alapos és olvasható, így azoknak is ajánlható, akik a posztmodern elméleteken túl inspirációt keresnek a közösségi lét új formáihoz.

*

Gyökér Róbert (2025). *Urbán törzsek vagyunk. Önszerveződő kisközösségek a posztmodern korban*. Budapest: Balassi Kiadó, 337 o.

Dessewffy Tibor

habilitált egyetemi docens
ELTE Társadalomtudományi Kar
Társadalmi Kapcsolatok Intézete
Szociálpszichológia Tanszék, Budapest